

DOI 10.31651/2524-2660-2019-4-10-18
ORCID 0000-0002-0948-1352

ЗАРІШНЯК Інна Миколаївна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри педагогіки,
фізичної культури та управління освітою,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
e-mail: i.zarishniak@donnu.edu.ua

УДК 37.091.12:378:005.963.2-051

ТЬЮТОРСТВО ЯК ПЕДАГОГІЧНЕ ЯВИЩЕ

Проаналізовано сутнісно-змістову характеристику поняття «тьютор» і схарактеризовано особливості тьюторської діяльності у контексті взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Розкрито структуру тьюторського заняття, що застосовують на практиці в українських вишах.

Доведено факт ефективності тьюторської системи під час вивчення гуманітарних дисциплін.

Узагальнено теоретичні основи тьюторської діяльності у закладах вищої освіти і сформульовано висновки щодо такої діяльності у закладах вищої освіти.

Ключові слова: тьюторство; тьюторіал; тьюторське заняття; тьютор; куратор; тьютор-педагог; тьютор з інклюзивного навчання; on-line тьютор.

Постановка проблеми. Донині в системі вищої освіти України відбуваються пошуки альтернативних технологій навчання. Це зумовлено кількома причинами. По-перше, завдяки зближенню систем вищої освіти європейських країн значно збі-

льшилися обсяги самостійної роботи в індивідуальних планах студентів, що вимагає організаційно-методичних змін у процесі навчання. По-друге, для інтеграції України у Болонський процес необхідно переглянути застарілі форми і методи викладання у закладах вищої освіти. По-третє, оскільки для забезпечення умови запровадження дворівневої системи академічних ступенів потрібна різноманітність щодо форм і методів навчання у закладах вищої освіти, то реалізувати це можливо за допомогою тьюторських занять. Окрім того задля реалізації змісту навчання і досягнення поставленої мети викладачі вишу під час складання робочої програми з дисципліни повинні планувати такі форми організації навчання, що передбачають використання інтерактивних дидактичних технологій. І тому на часі впровадження у систему вищої освіти тьюторства, відмінною ознакою якого є домінування інтерактивних форм і

методів засвоєння та контролю компетентностей студентів.

Перш ніж перейти до аналізу тьюторства як педагогічного явища, звернімося до **останніх досліджень проблеми**. Дослідження проблеми вітчизняними та зарубіжними науковцями в основному присвячено історичним аспектам та компаративістському аналізу досліджуваного явища. Російські дослідники пов'язують свої роботи із нововведеннями у загальноосвітніх закладах (Т. Ковальова, Г. Безпалова, О. Колосова, В. П'янін) і вищій освіті (Л. Бендова, К. Волченкова, П. Закотнова, С. Змеєв, Г. Коджаспірова, А. Ходцева, Н. Рибалкіна, С. Щенніков). Вітчизняні науковці в основному розглядають тьюторство як феномен модульного навчання і дистанційної освіти у закладах вищої освіти (А. Алексюк, А. Бойко, Н. Вишомірська, М. Голубева, Е. Гуцало, Н. Дем'яненко, Н. Жевакіна, А. Жулківська, І. Кравченко, В. Козько, О. Полат, Л. Семеновська, О. Черковська тощо). В основному в розглянутих роботах аналізуються особливості тьютора і лише незначна кількість досліджень присвячена аналізу тьюторіалів в освітньому процесі українських вишів (Н. Вишомірська, Е. Гуцало, Н. Жевакіна, В. Козько, О. Коневщинська, М. Семенов, Л. Семеновська та ін.). Історично проблемами тьюторства займалися зарубіжні дослідники В. Аллан, А. Белл, Д. Боуд, Е. Гордон, Ч. Кінгслі, С. Маклафлін, Дж. Міллер та вітчизняні науковці А. Алексюк, А. Бойко та ін. Останні дослідження і публікації присвячено визначенню концептуальних основ і підходів до тьюторства як педагогічної системи. Зокрема більшість науковців розглядають це явище в контексті дистанційної освіти (Л. Бендова, Ю. Деражне, Т. Дерба, Н. Жевакіна, О. Зінченко, П. Закотнова, О. Полат, А. Теслінов, А. Чернявська та ін.). Наприклад, О. Малярчук з історичного погляду окреслює основні функції тьютора за дистанційного навчання [1]. Історію становлення тьюторства досліджували А. Барбарига, О. Геров, Н. Дем'яненко, О. Кобища, Т. Ковальова, С. Подпльота, С. Попова, Н. Рибалкіна, О. Чертовських, А. Ходцева та ін. Історичний екскурс до тьюторської системи навчання з аналізом її переваг та недоліків робить А. Сучану [2]. Інші інноваційність тьюторства вбачають у зміні ролі викладача в системі традиційної освіти (С. Змеєв). Сьогодні питаннями тьюторства займаються Н. Анікіна, А. Бойко, А. Барбарига, С. Ветров, К. Волченкова, Т. Дерба, І. Кравченко, Т. Ковальова, Т. Лукіна, О. Літовка, Л. Москальова, А. Ходцева, О. Чертовських, С. Щенніков та ін. Ця проблема цікавить також і молодих вітчизня-

них науковців та пошукувачів [3, с. 49]. Отож актуальність української версії тьюторства зумовлена насамперед переходом до кредитно-модульної системи навчання студентів і зростанням обсягів індивідуальної самостійної роботи.

Попри звернення дослідників до окремих питань досліджуваної проблеми, у теорії відсутній ґрунтовний системний аналіз тьюторства як педагогічного явища. Тому недостатня розробленість проблеми у вітчизняній теорії й практиці зумовила нас звернутися до розкриття сутності тьюторства як педагогічної категорії та особливостей функціонування цього явища в освітній системі України. Зокрема, актуальність означеної проблеми зумовила нас поглибити висвітлення питання становлення української версії тьюторства як педагогічного явища.

Мета статті – на основі узагальнення наукових джерел та практичного досвіду теоретично обґрунтувати сутність тьюторства як педагогічного явища та розкрити особливості його функціонування у вітчизняних закладах вищої освіти.

Відповідно до мети було поставлено такі завдання дослідження: розкрити сутнісно-змістові характеристики основних понять дослідження й проаналізувати стан функціонування тьюторства у вищій освіті України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки тьюторство як педагогічне явище ще не набуло широкого вжитку в українській педагогіці, тож доцільно з'ясувати його сутність.

Тьюторство, запозичене з британської освіти, постає в Україні на сучасному етапі як інноваційний елемент. Зупинімося на розгляді сутнісно-змістових характеристик основних понять дослідження: «тьюторство», «тьюторіал», «тьюторське заняття», «тьютор».

Ключовим поняттям нашої роботи є поняття «тьюторство». Започаткував тьюторство в українській вищій освіті відомий дидакт А. Алексюк. Ним вперше розроблено систему тьюторських занять із педагогіки вищої школи. Проте тьюторство не стало предметом наукових розвідок дослідника, оскільки науковець розглядав це явище крізь призму самостійної роботи студентів за модульної системи навчання. Аналіз останніх досліджень проблеми тьюторства дає підстави говорити, що тьюторство науковці розглядають насамперед як наставництво у закладах освіти (загальної – Т. Дерба, Г. Безпалова, О. Колосова, О. Коневщинська тощо; вищої – Н. Анікіна, А. Барбарига, О. Васюк, Н. Демяненко, Н. Жевакіна, І. Кравченко, Н. Федорова,

О. Черковська тощо). Як педагогічний супровід трактують тьюторство В. Аллан, Н. Анікіна, О. Васюк, К. Волченкова, Н. Демяненко, Т.Ковальова, Л. Семеновська, А. Сучану та ін. Зокрема С. Подпльота пояснює тьюторство як культуру: «тьюторство – це не просто технологія, це культура, яка сформована в історії разом із культурою викладання та навчання [3, с. 49]. Тьюторство розглядають як педагогічну спеціальність [4; 5].

У Росії тьюторство прийшло на зміну традиційному класоводству як нова модель індивідуальної педагогічної підтримки школи з новим культурно-педагогічним простором і умовами для саморозвитку кожного із членів педагогічної системи. Красноярський державний університет запровадив програми зі спеціалізації «тьютор-спеціаліст психолого-педагогічної підтримки», де навчання відбувається паралельно з основними спеціальностями. Як указано в анотації до програми, «...спеціалізація тьютор – це особлива психолого-педагогічна освіта, що супроводжує основну спеціальність, і на ній базується. Вона є відмінною за цілями, завданнями і змістом від традиційної вищої педагогічної освіти шкільного вчителя ...» [6].

Російські педагоги трактують технологію тьюторства як супровідну технологію. Українські дослідники визначають тьюторство як педагогічний супровід в освіті й те, що під час такого навчання студенту надається допомога в розкритті особистісного потенціалу. На нашу думку, впровадження тьюторства у заклади вищої освіти сприятиме індивідуалізації процесу навчання. Підтвердженням того є дослідження В. Аллан, який визначає індивідуалізацію як умову ефективності тьюторської системи за рахунок диференційованого підходу в оцінюванні знань, методичному структуруванні матеріалу з детальним покроковим визначенням всіх елементів із зазначеними завданнями, таймінгом і системою контролю навчальних компетенцій [7, с. 49]. Тьютор розробляє технологічну карту заняття кожному студенту для забезпечення перспективи у навчанні. На думку Н. Семеновської, так реалізується право студента на індивідуальний темп просунення в самостійній роботі [8] й вибудовування «індивідуальної освітньої траєкторії» [9, с. 21–25]. Дослідники вказують також на те, що тьюторський супровід дозволить адаптуватися студентам не тільки під час навчання у закладах вищої освіти, а й під час педагогічної практики [8, с. 124].

Тож в українській версії поняття «тьюторство» живиться у таких значеннях як:

- 1) культура викладання та навчання;

- 2) технологія педагогічного супроводу;
- 3) педагогічна спеціальність;
- 4) форма індивідуально-групової роботи викладача;

- 5) наставництво у закладах освіти.

Перейдімо до трактування дослідниками іншого спорідненого поняття – «тьюторіал». Тьюторіальна система навчання виникла ще в середньовічній Британії, зокрема в Оксфордському та Кембриджському університетах та їх коледжах. В українській вищій освіті є можливість використання як традиційної британської трьохкомпонентної тьюторської системи: 1) керівник заняття (Director of Studies); 2) моральний наставник (Moral Tutor); 3) тьютор (Tutor or Supervisor in Cambridge) – викладач, що здійснює навчання студента протягом триместру чи академічного року, так і варіанту, коли всі ці функції виконує одна особа.

Вітчизняні дослідники співвідносять тьюторіал по-перше, із дистанційною освітою; по-друге, із формою освіти й навчання студентів; по-третє, із комплексом тьюторських занять у вишах. Наведімо декілька прикладів: «Тьюторіал у дистанційному навчанні – це очне заняття, проведене тьютором на основі активних методів навчання і спрямоване як на засвоєння студентами певного матеріалу, так і на контроль знань, умінь і навичок студентів» [10, с. 23]. На думку Н. Вишомірської, тьюторіал – це форма самостійної роботи студентів. В. Козько розглядає тьюторіал як форму післядипломної освіти лікарів [11]. На наш погляд, тьюторіал – це система аудиторних тьюторських занять за різними формами навчання (очна, заочна (дистанційна), в структурі яких домінують інтерактивні форми та методи засвоєння та контролю набутих компетентностей студентів.

Теоретичний аналіз досліджуваного явища дозволив визначити і той факт, що тьюторська система найефективніша під час вивчення гуманітарних дисциплін [3; 8].

Наприклад, Л. Семеновська [8, с. 123] вказує на особистісну спрямованість педагогічних дисциплін, під час вивчення яких доцільно здійснювати тьюторський супровід. Мова йде про дидактичну технологію групового тьюторського заняття. Ми погоджуємося із твердженням дослідниці про те, що саме така навчальна технологія допоможе врахувати інтереси, можливості і прагнення студента. Тьютор допоможе вибрати самостійне завдання, організувати його виконання, підібрати необхідні джерела, проконсультувати із проблемних питань [8, с. 125–127].

Для розв'язання поставленого перед нами завдання необхідно зупинитися на аналізі поняття «тьюторське заняття». Очевидно, що це різновид навчального заняття у закладі вищої освіти, в структурі якого домінують інтерактивні форми й методи навчання й під час якого викладач надає проміжну консультативну та координаційну допомогу і здійснює контроль за рівнем завдань, виконаних студентами самостійно. Для проведення такого виду навчального заняття групи студентів мають бути малочисельними (10–12 осіб), робочі місця в аудиторії повинні бути розташовані за принципом «круглого столу». Розгляньмо структуру тьюторського заняття, що застосовують на практиці в українських вишах. За А. Алексюком структура тьюторського заняття така: 1) Виголошення результатів попереднього заняття (кількість набраних студентами балів) – до 3 хв; 2) Письмова контрольна робота (2-3 питання – до 5 хв; 3) Вирішення та аналіз проблемних чи ігрових професійно спрямованих ситуацій (або кейс-стаді, ділова гра) – 40–50 хв; 4) Дискусія на визначену тему за першоджерелами – 30 хв; 5) Домашнє завдання до наступного заняття та методичні вказівки щодо його виконання – 5 хв.

Певна річ, така форма організації навчання передбачає велику позааудиторну самостійну роботу студентів, що потрібно враховувати під час вибору теми заняття. Вважаємо, що такий вид навчального заняття забезпечить належний контроль та консультацію за умови збільшення обсягів самостійної роботи студентів і сприятиме індивідуалізації процесу навчання. До прикладу, для удосконалення методики проведення лекцій Т. Туркот пропонує «творчо використовувати зарубіжний досвід проведення лекційних занять... тьюторство є найціннішим методом навчання у вищій школі *Великої Британії* – (курсив мій). Дослідниця бачить тьюторське заняття у перспективі гідним в університетській освіті України [12].

Нарешті, перейдімо до ключової фігури у тьюторстві – тьютора. Оскільки тьюторство розглядається як педагогічна спеціальність, то тьютор – це наставник підростаючого покоління, який організовує індивідуальну освіту підопічних. У Росії в 1991 році вперше замість класного керівництва у школі спробували неофіційно запровадити посаду тьютора [2; 13; 14]. Наприклад, професійній підготовці майбутніх тьюторів для загальноосвітніх закладів присвячена робота В. П'янїна [4]. Серед списку професій в Україні говориться про перспективу появи такої професії у вишівських навчальних програмах. Зокрема, виділяють такі види діяльності тьюторів:

1) тьютор-педагог – фахівець з координації процесів освіти та самоосвіти;

2) тьютор з роботи з «особливими дітьми» – людина, що надає психологічну й педагогічну підтримку, допомагає знайти життєвий шлях, освоїти професію й адаптувати свої фізичні недоліки до майбутньої діяльності;

3) on-line тьютор – експерт в області електронної освіти – людина, що консультує з питання Інтернет-навчання, що допомагає підібрати необхідну програму чи проводить спеціальні освітні курси [5].

Дослідниця А. Сучану вказує на те, що якщо навчально-виховний процес не зорієнтований на реалізацію принципу індивідуалізації....., то соціально-педагогічна потреба в тьюторі стає мінімальною [2]. Як стверджує А. Сучану, «тьютор – це педагог, який професійно супроводжує індивідуальну освітню програму дитини чи дорослого», який допомагає «здобувати свою освітню програму задля визначення траєкторії кар'єрного зростання через максимальне врахування наявних особистісних ресурсів» [2].

Тьютора називають «агентом» інноваційних змін, оскільки відбувається трансформація його ролі, зумовлена переходом до індивідуально орієнтованої системи навчання. «Тьютор – це викладач-консультант»....., який формує «професійне тьюторське середовище» [10, с. 23]. «Тьютор – це викладач-консультант у ВНЗ» [2]. Тьютор – це викладач в системі проблемно-орієнтованого навчання [15]. Проблематизатором називає тьютора О. Васюк. Н. Дем'яненко називає тьютора педагогом-універсалом, який об'єднує у формуванні людської індивідуальності загальне, соціальне, культурне й особистісно-індивідуальне [16, с. 6]. Ми розглядаємо тьютора як педагога-фасилітатора, що допомагає студентові розвивати мислення, вчить критично аналізувати факти і поєднує функції керівника, лідера й учасника групової динаміки. Тьютор – педагогічна посада, що утворилася історично, яка забезпечує розробку індивідуальних освітніх програм для учнів і студентів, а також супроводжує їх у процесі індивідуального навчання в школі, закладі вищої освіти, у системах додаткової і неперервної освіти [17].

Нарешті, перейдімо від сутнісної до змістової характеристики поняття «тьютор». Досліджуючи особливості тьюторів в українській версії, можна відмітити, що ними стають досвідчені викладачі з високим рівнем психолого-педагогічних компетентностей. С. Подпльота серед завдань тьютора називає побудову освітнього прос-

тору прояву пізнавальних ініціатив та інтересів тих, хто навчається та створення індивідуальної освітньої траєкторії [3, с. 68]. К. Волченкова теж вказує на те, що тьюторський супровід допомагає реалізувати «принципи індивідуалізації в освіті» [18, с. 71-76]. С. Шенніков, а за ним і О. Малярчук [19; 1], серед важливих функцій тьютора визначають планування, що враховує індивідуальний стиль навчання студентів [19, с. 210-211]. На наш погляд, основна функція тьютора, що відповідає за навчання студентів, полягає у консультативній та координаційній допомозі студентам. На думку О. Васюк, тьютор допомагає вибудовувати траєкторію професійного розвитку майбутнього фахівця [20]. Серед домінуючих професійних умінь тьютора – творчі здібності, педагогічна інтуїція, рефлексія, емпатія та такі особистісні якості як впевненість в собі, доброзичливість, врівноваженість, ввічливість, терпимість, привітність, делікатність, чуйність, уважність, відповідальність, самовпевненість, оптимізм, почуття гумору, колективізм, вихованість, вимогливість, об'єктивність, великодушність, обов'язковість, інтерес до людей, дипломатичність, товарицькість, авторитетність, обов'язковість, демократичність, самокритичність, скромність, самоствердження, самовдосконалення. Оскільки функцією тьютора у дискусії є організація діалогу суб'єктів навчання, що здійснюють «спільну освітню подорож», то основним його завданням є не давати відповіді, а пробуджувати у студентів бажання запитувати. Погоджуємося з дослідницею Л. Поперечною в тому, що комунікативні здібності педагога є вагомою складовою його професіограми [21] як і професійна рефлексія. На нашу думку, успіх професійно-педагогічної діяльності тьютора забезпечать такі особистісні якості, як емоційність, комунікабельність, самовладання й толерантність.

Розгляньмо особливості взаємодії між тьютором і студентами. Зрозуміло, що однією з особливостей є паритетні взаємини (рівність позицій, основним параметром яких є фасилітативний спосіб управління). Іншою особливістю є спрямованість тьюторської діяльності на індивідуалізацію процесу навчання, стимулювання студента до самостійного вивчення дисциплін. Окрім того, тьютор, здійснюючи організацію самовизначення, самореалізацію людини в професії, надає їй допомогу в розробці індивідуальної освітньої парадигми, тобто забезпечує успішність індивідуальних професійних спроб. У закладах вищої освіти його функції розпорочені між куратором академічної групи, який не обмежу-

ється здійсненням виховної роботи зі студентами, та керівниками дипломними і магістерськими роботами, які, у межах проектної або дослідницької діяльності, здійснюють керівництво науковою діяльністю студентів [20]. Вітчизняні і зарубіжні дослідники стверджують, що в основі тьюторського заняття лежить суб'єкт-суб'єктна взаємодія [8, с. 125], партнерські стосунки [22, с. 23; 3, с. 69]: «студент виступає в педагогічному процесі як суб'єкт взаємодії, на формування творчої індивідуальності якого вона спрямована».

Цілком погоджуємося із твердженням Л. Семеновської, що «тьютор організовує пошук засобів для формування у студентів ініціативного ставлення до власної діяльності, визначає індивідуальні особливості їх пізнавальної сфери», окрім того, дослідниця вважає, що тьюторський супровід «забезпечить розробку індивідуальних освітніх стратегій, виконання диференційованих завдань, індивідуальне консультування». Ми згодні із науковцем в тому, що «індивідуальна взаємодія та співпраця в невеликих групах посилює мотивацію до професії ... сприяє взаємоперевірці». Як перевага тьюторства визначається те, що «індивідуальне тьюторське співробітництво викладача і студента сприяє виявленню знань і критичному самоаналізу ... допомагає самостверженню й самореалізації особистості фахівця...» [8, с. 125-127].

На нашу думку, тьюторський супровід під час тьюторського групового заняття полягає у вивченні індивідуальних особливостей кожного студента. Це допоможе враховувати реальні здатності групи студентів із виявленням навчальних здібностей кожного в контексті групової роботи. Також серед завдань тьютора є урізноманітнення диференційованих завдань, сильних пізнавальних можливостей і бажань студентів.

Дослідження О. Васюк доводить те, що неправомірно ототожнювати діяльність тьютора й куратора, тому що вони мають дещо різні вектори: тьютор зорієнтований на індивідуалізацію навчання, а куратор – на виховну роботу зі студентами [20]. Дотепер нам відома модель індивідуальної педагогічної підтримки навчання та професійного визначення учнів у школах США. Там фахівця, що допомагає учням складати індивідуальний план навчання, визначати індивідуальні можливості та здібності, консультувати і давати рекомендації щодо самостійного вирішення проблеми називають педагогом з кар'єри [6].

Тьютор ламає методичні стереотипи викладача – він використовує в основному інтерактивні технології та методи навчан-

ня (дискусії, кейси, аналіз ситуацій, симуляції, імітації, проекти). Він розглядається не як викладач у прямому значенні слова, а радше як фасилітатор, що допомагає студентові розвивати мислення, вчить критично аналізувати факти. Отже, тьютор – це педагог-фасилітатор, під керівництвом якого група студентів самостійно працює над певними темами. На сьогодні основними функціями тьютора є освітня, консультативна і управлінська [23].

Тож в українській версії тьютор – це ментор, помічник і мотиватор, тренер, наставник, викладач-консультант-менеджер, проблематизатор, фасилітатор.

Дослідження тьюторства як педагогічного явище буде неповним без з'ясування стану його функціонування в українській вищій освіті. Для визначення стану запровадження тьюторства в українській освіті було здійснено аналіз навчально-методичної літератури та локальних нормативних документів закладів вищої освіти. Аналіз викладених на офіційних порталах закладів вищої освіти України локальних нормативних актів (положень) засвідчив, що лише деякі з них мають положення про тьютора, трактуючи його статус як академічного наставника. Це, зокрема, Луцький національний технічний університет, Національна академія педагогічних наук, Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти», Одеський обласний інститут удосконалення учителів, Одеська національна академія харчових технологій, Харківський вищий коледж мистецтв [24].

Проведений моніторинг дає змогу стверджувати, що незначна кількість тьюторських занять розроблено в основному з гуманітарних дисциплін. Наприклад, тьюторські заняття застосовують на кафедрі історії освітньо-виховних систем і технологій Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова для магістрів як форму індивідуально-групової роботи викладача (забезпечує індивідуальний супровід навчання) [25]. До прикладу, ми підготували та апробували тьюторські заняття до дисципліни «Основи педагогіки і психології». Нами здійснено опис структури такого заняття й порівняно його відмінності від британської версії [26]. Тьюторські заняття до кожного модуля із курсу «Психологія консультування та корекції» розроблено І. М. Цимбалюк [27].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Результати проведеного теоретичного аналізу дають змогу дійти таких висновків: по-перше, тьюторство – це запозичений термін із британської вищої освіти, що позначає педагогічне явище з координації процесів освіти та самоосвіти

студентів; по-друге, це явище є інноваційним для української педагогіки, оскільки змінюється роль викладача (менеджер, фасилітатор, консультант) та створюються умови для індивідуалізації процесу навчання; по-третє, тьюторство збагачує арсенал форм і методів навчання, оскільки з'являються нові різновиди навчальних занять – тьюторські заняття (тьюторіали). Тьюторіал більшість українських дослідників розглядає як один із видів навчального заняття у закладах вищої освіти. Таке визначення, на наш погляд, співпадає із визначенням поняття «тьюторське заняття». Ми відносимо ці поняття до форм організації освітнього процесу і видів навчальних занять, проте розмежовуємо ці поняття. Тож зупинилися на такому визначенні кожного з них: «тьюторське заняття – це різновид навчального заняття у закладі вищої освіти, в структурі якого домінують інтерактивні форми й методи навчання й під час якого викладач надає проміжну консультативну та координаційну допомогу й здійснює контроль за рівнем завдань, виконаних студентами самостійно», тоді як «тьюторіал – це система аудиторних тьюторських занять за різними формами навчання (очна, заочна (дистанційна), в структурі яких домінують інтерактивні форми та методи засвоєння та контролю набутих компетентностей студентів»; по-четверте, інноваційною можна вважати й посаду тьютора, який виступає фасилітатором, помічником і мотиватором, ментором, тренером, наставником молоді, викладачем-консультант-менеджером, проблематизатором; по-п'яте, на сьогодні в Україні існує незначна кількість закладів вищої освіти, які мають положення про тьютора як академічного наставника, т. б. куратора. Зустрічаються розробки тьюторських занять із гуманітарних дисциплін і в перспективі – поява професій «тьютор-педагог», «тьютор з інклюзивного навчання», «On-line тьютор» – консультант з Інтернет-навчання.

Подальші розвідки у вивченні проблеми плануємо робити щодо вивчення стану запровадження інституту тьюторства у вищій освіті України.

Список бібліографічних посилань

1. Малярчук О. Викладач в системі дистанційного навчання. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/6421/1/09movvsd.pdf> (дата звернення 01.04.18).
2. Сучану А. Тьютор: якісно нове особистісно-професійне призначення викладача-консультанта у вищому навчальному закладі. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1709> (дата звернення 17.03.18).
3. Подпльота С.В. Тьюторство: історія і сучасність. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Серія Педагогічні науки.* 2017. Вип. 75(2). С. 65–69. URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_75/part_2/14.pdf (дата звернення 05.04.18).

4. Пьянин В.С. Профессиональная подготовка бакалавров как тьюторов в условиях педагогического вуза для общеобразовательных учреждений: автореф. дис ... канд. пед. наук. М., 2010. 26 с.
5. Профессия тьютор. URL: <http://poprofessii.in.ua/tyutor/> (дата звернення 23.03.19).
6. Громовий В. Індивідуальний педагогічний супровід учнів. *Освіта.ua*. 20.12.2007. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/upbring/1240/> (дата звернення 23.03.19).
7. Allen V. Children as Teachers. Open University Press, 1976. 178 p.
8. Семеновська Л. Методичні аспекти реалізації тьюторського супроводу вивчення педагогічних дисциплін. *Естетика й етика педагогічної дії*. 2014. Вип. 8. URL: <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4492/1/Semenovska.pdf> (дата звернення 04.04.18).
9. Тьюторство как новая профессия в образовании. Томск: Дельтаплан, 2001. 159 с.
10. Коневщинська О.Е. Формування ІКТ-компетентностей викладачів-тьюторів ресурсних центрів дистанційної освіти. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/7606/2/1117-4042-1-PB.pdf> (дата звернення 13.03.18).
11. Козько В.М. та ін. Тьюторіал як форма навчання лікарів на етапі післядипломної освіти. URL: <http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/pdf> (дата звернення 10.03.18).
12. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Конкор, 2011. 628 с. URL: http://uchebnikonline.ru/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli_-_turkot_ti.htm, (дата звернення 10.03.18).
13. Ковальова Т.М. Кто такой «тьютор» и какова его роль в воспитании школьников? В чем специфика деятельности тьютора? *Директор школы*. М., 2011. №6. С. 23–29.
14. Ковалева Т.М., Кобыща Е.И., Попова (Смолик) С.Ю., Теров А.А., Чередилина М.Ю. Профессия «тьютор». Москва-Тверь: СКФ-офис, 2012. 246 с.
15. Черковська О.С., Сичов Р.О. Шлях від ментора до помічника та мотиватора: перші результати тренінгів викладачів для проблемно-орієнтованого навчання в малих групах. URL: <http://dSPACE.zsmu.edu.ua/bitstream/pdf> (дата звернення 16.02.18).
16. Дем'яненко Н. Тьюторство у вищій школі. *Освіта: Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик*, 2016. №13/14 (6–13 квітня). С. 6.
17. Голубева М.О., Жулківська А.М. Порівняльна характеристика діяльності куратора академічної групи українського ВНЗ і тьютора Британського університету. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2038/Holubieva_Porivnialna_kharakterystyka.pdf (дата звернення 10.03.2018).
18. Волченкова К. Тьюторское сопровождение как основа субъект-субъектных отношений тьютора и студента. *Вестник ЮУрГУ*. 2013. №3. С. 71–76.
19. Основы деятельности тьютора в системе дистанционного образования: спец. учеб. курс / С.А. Щенников, А.Г. Теслинов, А.Г. Чернявская, М.Я. Беньковский, А.А. Вербицкий, Е.А. Гаврилова, А.Д. Ишков, Е.С. Комраков, Н.Г. Милорадова, М.В. Моисеева, А.М. Орел, Т.А. Сергеева. 2-е изд., испр. М.: Дрофа, 2006. 591 с.
20. Васюк О.В. Організаційна діяльність тьютора у закладах вищої освіти. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. 2017. Вип. 277. С. 38–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnapu_ped_2017_277_8 (дата звернення 10.03.19).
21. Поперечна Л. Ю. Комунікативні здібності вчителя як одна з важливих складових його професіограми. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_14 (дата звернення 10.02.19).
22. Boud D. Implementing Student Self-assessment. *Sydney II Higher Education Research and Development Society of Australia*, 1996. 130 p.
23. Зарішняк І.М. Комунікативні аспекти взаємодії між тьютором і студентом. *Філософські рефлексії сучасних світоглядних дискурсів*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 19–20 квітня 2019 р. / за ред. проф. В.Ю. Попова. Вінниця, 2019. С. 179–183.
24. Петрова І. Тьюторство в закладах вищої освіти: порівняльний аналіз. *Філософські рефлексії сучасних світоглядних дискурсів*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 19–20 квітня 2019 р. За ред. проф. В.Ю. Попова. Вінниця, 2019. С. 192–196.
25. Дем'яненко Н. Тьюторство – технологія супроводу особистісно-професійного розвитку студентів: ретровитоки, актуалізація. URL: http://npu.edu.ua/!e-book/book/html/D/ispu_kiovst_Demyanenko/290.html (дата звернення 03.04.18).
26. Зарішняк І. М. Тьюторське заняття як альтернативний вид навчального заняття у ВНЗ України. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вип. 39. Київ-Вінниця: Планер, 2014. С. 224–229.
27. Цимбалюк І. М. Психологія консультування та корекції: модульно-рейтинговий курс: навч. посіб. Київ: Професіонал, 2005. 656 с.

References

1. Malyarchuk, O. Teacher in the distance learning system. Retrieved 01/04/18, from <http://eprints.zu.edu.ua/6421/1/09movvsvd.pdf> (in Ukr.)
2. Suchanu, A. Tutor: a qualitatively new personal and professional appointment of a teacher-consultant at a higher education institution. Retrieved 17/03/18, from <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1709> (in Ukr.)
3. Pidplota, S.V. (2017). Tutoring: History and Modernity. *Collection of Scientific Papers* [Kherson State University]. Series Pedagogical Sciences. 75(2). 65–69. Retrieved 05/04/18, from http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_75/part_2/14.pdf (in Ukr.)
4. Pyanin, V.S. (2010). Vocational training of bachelors as tutors in the conditions of a pedagogical university for general educational institutions (PhD Dissertation in Pedagogy). Moscow. 26 p. (in Rus.)
5. Profession of tutor. Retrieved 23/03/19, from <http://poprofessii.in.ua/tyutor/> (in Rus.)
6. Hromovyy, V. (2007). Individual pedagogical support of students. *Education.ua*. 12/20/2007. Retrieved 23/03/19, from <http://ru.osvita.ua/school/method/upbring/1240/>. (in Ukr.)
7. Allen, V. (1976). Children as Teachers. Open University Press. 178 p.
8. Semenovska, L. (2014). Methodical aspects of the implementation of tutorial support for the study of pedagogical disciplines. *Aesthetics and ethics of pedagogical action*. 8. Retrieved 04/04/18, from <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4492/1/Semenovska.pdf>. (in Ukr.)
9. Tutoring as a new profession in education. Tomsk: Deltaplan, 2001.159 s.(in Russ.)
10. Konevshynska, O.E. Formation of ICT competences of teachers-tutors of resource centers of distance education. Retrieved 13/03/18, from <http://lib.iitta.gov.ua/7606/2/1117-4042-1-PB.pdf> (in Ukr.)
11. Kozko, V.M. and others. Tutorial as a form of teaching physicians at the stage of postgraduate education. Retrieved 10/03/18, from <http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/pdf> (in Ukr.)
12. Turkot, T.I. (2011). Higher Education Pedagogy: Textbook. Kyiv: Konkor. 628 p. Retrieved 10/03/18,

- from http://uchebnikonline.ru/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli_-_turkot_ti/pedagogika_vischoyi_shkoli_-_turkot_ti.htm (in Ukr.)
13. Kovaleva, T.M. (2011). Who is a "tutor" and what is his role in the education of schoolchildren? What is the specificity of the tutor? *Head teacher*. Moscow. 6. 23–29. (in Rus.)
 14. Kovaleva, T. et others. (2012). Profession "tutor". Moscow–Tver: SKF-ofis. 246 p. (in Rus.)
 15. Cherkovska, O.S., Sychov, R.O. The path from the mentor to the assistant and motivator: first results of training for the teachers for problem-oriented training in small groups. Retrieved 16/02/18 from <http://dSPACE.zsmu.edu.ua/bitstream/pdf> (in Ukr.)
 16. Demyanenko, N. Tutoring in high school. *Osvita: vseukr.hrom.polit.tyzh.* (Education: all-Ukrainian Civic Political Weekly) 2016. №13 / 14 (April 6-13). P. 6. (in Ukr.)
 17. Holubyeva, M.A., Zhulkivska, A.M. Comparative characteristics of the activities of the curator of an academic group of a Ukrainian university and a tutor of the British University. Retrieved 10/03/2018, from http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2038/Holubieva_Porivnialna_kharka_kterystyka.pdf (in Ukr.)
 18. Volchenkova, K. (2013). Tutoring as the basis of subject-subject relations between tutor and student. *Bulletin of SUSU*. 3. 71–76. (in Rus.)
 19. The basics of the tutor in the distance education system: Special Textbook (2006). In S.A. Shchennikov et al (Comp.). 2nd ed., rev. Moscow: Drofa. 591 p. (in Rus.)
 20. Vasyuk, O.V. (2017). Organizational activity of tutors in higher education institutions. *Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*. Series: Pedagogy, Psychology, Philosophy. 277. 38–42. Retrieved 10/03/2019, from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_ped_2017_277_8 (in Ukr.)
 21. Poperechna, L.Y. (2012). Communicative abilities of the teacher as one of the important components of his profession. *Bulletin of the National Academy of State Border Guard Service of Ukraine*. 1. Retrieved 10/02/2018, from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_14 (in Ukr.)
 22. Boud, D. (1996). Implementing Student Self-assessment. *Sydney II Higher Education Research and Development Society of Australia*. 130 p.
 23. Zarishnyak, I.M. (2019). Communicative Aspects of Tutor-Student Interaction. *Philosophical Reflections of Contemporary Worldview Discourses: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*, April 19–20, 2019. In V. Popova (Ed.). Vinnytsia. 179–183 (in Ukr.)
 24. Petrova, I. (2019). Tutoring in higher education institutions: a comparative analysis. *Philosophical Reflections of Contemporary Worldview Discourses: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*, April 19–20, 2019. In V. Popova (Ed.). Vinnytsia. 192–196 (in Ukr.)
 25. Demyanenko, N. Tutoring - technology of support of students' personal and professional development: retro-flows, actualization. Retrieved 03/04/2018, from http://npu.edu.ua/le-book/book/html/D/ispu_kiovst_Demyanenko/290.html (in Ukr.)
 26. Zarishnyak, I.M. (2014). Tutorial classes as an alternative type of training at universities in Ukraine. *Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems: Collection of Scientific Works*. 39. Kyiv-Vinnytsia: Planer (Glider). 224–229. (in Ukr.)
 27. Tsybalyuk, I.M. (2005). Psychology of counseling and correction: module-rating course: textbook. Kyiv: Profesional. 656 p. (in Ukr.)

ZARISHNYAK Inna,

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of Pedagogy, Physical Education and Education Management Department,
Vasyl Stus Donetsk National University

TUTORING AS A PEDAGOGICAL PHENOMENON

Summary. Introduction. The transition of higher education of Ukraine to the credit-modular system of student education led to an increase in the volume of individual independent work. This has led to a need for organizational and methodological changes in the learning process related to the diversification of approaches to forms and methods of education in higher education institutions. At the time of introduction into higher education tutoring, a distinctive feature of which is the dominance of interactive forms and methods of mastering and controlling students' competences.

Purpose – on the basis of generalization of scientific sources and practical experience, to theoretically substantiate the essence of tutoring as a pedagogical phenomenon and to reveal the peculiarities of its functioning in domestic higher education institutions.

According to the purpose, the following tasks of the research were set: to reveal the substantive content characteristics of the basic concepts of the research and to analyze the state of functioning of tutoring in higher education of Ukraine.

Results. On the basis of content analysis, the essence of the concepts "tutoring", "tutorial", "tutoring class", "tutor" are revealed. It is found that in the Ukrainian version the term "tutoring" is used in the meanings such as a) a culture of teaching and learning; b) technology of pedagogical support; c) pedagogical specialty; d) form of individual group work of the teacher; e) mentoring in educational institutions. Domestic researchers correlate the tutorial first, with distance education; secondly, with the form of education and training of students; third, with a set of tutoring classes in higher education. The

effectiveness of the tutoring system in the study of humanities has been proved. The structure of tutoring classes used in practice in Ukrainian universities is revealed. The substantive content characteristics of the concept "tutor" are analyzed. The peculiarities of interaction between the tutor and students are revealed. The theoretical foundations of tutoring in higher education institutions are generalized. In the Ukrainian version, the tutor is a mentor, assistant and motivator, trainer, preceptor, teacher-consultant-manager, problematized, facilitator. On the basis of the analysis of educational-methodical literature and local normative documents of higher education institutions the state of introduction of tutoring in Ukrainian higher education is defined.

Originality. Scientific ideas about the essence and basic characteristics of tutoring as a pedagogical phenomenon and peculiarities of its functioning in domestic higher education institutions have been further developed.

Conclusion. The conclusions are formulated: tutoring is a borrowed term from British higher education that denotes the pedagogical phenomenon of coordinating the education and self-education of students; this phenomenon is innovative for Ukrainian pedagogy as the role of the teacher (manager, facilitator, consultant) changes and conditions for individualization of the learning process are created; tutoring enriches the arsenal of forms and methods of teaching, as new varieties of teaching – new tutoring classes (tutorials); tutorial is viewed by most Ukrainian researchers as one of the types of training in higher education institutions; tutoring is a type of educational activity in a higher education insti-

putation, dominated by interactive forms and methods of teaching, during which the teacher provides intermediate advisory and coordination assistance and controls the level of tasks performed by students independently; today there are a small number of higher education institutions in Ukraine that have a position as a tutor as an academic mentor (curator) and a small number of methodological developments in tutoring classes in the humanities.

We plan to make further inquiries into the study of the state of introduction of the tutoring institute in higher education of Ukraine.

Keywords: *tutoring; tutorial; tutoring class; tutor; curator; tutoring teache; inclusive tuto; On-line tutor.*

*Одержано редакцією 24.10.2019
Прийнято до публікації 20.11.2019*